

Paul John Frandsen

De kristne ægyptere. Munkevæsenet og den tidlige koptiske kristendoms historie.
København: Forlaget Orbis, 2021. 504 s. Kr. 385.

Danmark har en lang, om end ikke kontinuerlig, tradition for koptiske studier, der begyndte med Theodor Petræus (1630-72) og senere i slutningen af det 18. årh. blev genoptaget af Georg Zoega (1755-1809) og andre danskere, der var beskæftiget med kardinal Borgias store samling af koptiske håndskrifter i Rom. Efter endnu en afbrydelse genoptog Valdemar Schmidt (1836-1925) i slutningen af det 19. årh. arbejdet med koptisk, og lige siden har danske ægyptologer og teologer være beskæftiget med dette emne. En af dem er ægyptologen Paul John Frandsen (født 1943), lektor emeritus fra Københavns Universitet, der med denne lange og imponerende bog fremlægger frugten af mange års studier og undervisning inden for området.

De kristne ægyptere er meget levende fortalt og fuld af nye oversættelser fra især koptisk og græsk af et omfattende antal uddrag fra kildetekster. Bogen er spækket med oplysninger, og Frandsen er på højde med de nyeste forskningsdiskussioner og interesserer sig både for socialhistorie og religions- og teologihistorie. Der indledes med en lille biografi om Shenouda III, den koptiske kirkes patriark eller pave fra 1971-2012, og et kapitel om kristendommen i Ægypten, der tager afsæt i de nutidige kopteres forsøg på at finde deres identitet i en moderne stat, der er arabisk og har islam som flertalsreligion. Ellers rummer kapitlet en fin redegørelse for det koptiske skriftsprog tilblivelse, samt den ægyptiske kristendoms historie og ægypternes omvendelse til den nye religion frem til vendepunktet med Konstantin den Store. Det næste kapitel fortsætter med den arianske og de kristologiske stridigheder og introducerer i denne sammenhæng en af bogens hovedpersoner, Shenute, der var abbed i det Hvide Kloster i Øvreægypten, en central koptisk forfatter og selv deltager i Efesos-konciliet i 431. Det følgende Chalcedon-koncil i 451 førte som bekendt til et brud mellem på den ene side de vestlige kirker (den katolske og den ortodokse) og på den anden side de såkaldte orientalsk-ortodokse (eller monofysitiske eller miafysitiske) kirker, hvortil den koptiske hører. Også dette kapitel rummer et nutidigt perspektiv, da Frandsen fortæller om den moderne økumeniske dialog og forsoning mellem den ortodokse kirke og de orientalsk-ortodokse kirker.

Derefter er den resterende bog, omkring to tredjedele, viet til det antikke munkevæsen og Shenute. Et kapitel om munkelivet som et liv i tjeneste for Gud rummer først korte oversigter over de vigtigste kilder og afsnit om munkenes sociale baggrund og stilling og om Pachom, grundlæggeren af det koinobitiske munkevæsen, og dernæst meget lange og grundige afsnit om askese og munkeregler. Det følgende kapitel drejer sig om det økonomiske grundlag for klosterlivet, og dernæst et kapitel om forskellige litterære konstruktioner af den ideelle munk – *Antonius' Liv* og *Onnofrius' Liv*. Det næste kapitel er helt viet til Shenute. Et afsluttende kapitel rummer oversæt-

telser af forskellige opbyggelige historier, der har "omvendelse" som tema. Bogens epilog beskæftiger sig med overlevende træk hos kopterne fra den førkristne ægyptiske religion, ikke mindst i forhold til død og begravelse.

Frandsen har altså både perspektiver, der peger på den senantikke koptiske kirkes sammenhæng med faraonernes Ægypten og med den moderne koptiske kirke. I begge tilfælde mangler der dog nogle fortællinger – på den ene side en redegørelse for det hellenistiske Ægypten fra Aleksander til Kleopatra, på den anden side en redegørelse for kopternes historie fra den arabiske erobring frem til den moderne tids begyndelse. Især den sidste redegørelse savnes, for springet fra den romersk-tidligbyzantinske tid og frem til det 19.-20. årh. kan ikke helt begribes uden mellemlid.

Dette skal dog ikke skjule, at der er tale om en fremragende bog, der varmt kan anbefales. Alle, der interesserer sig for oldkirkens historie i det hele taget eller Ægyptens historie specielt kan få glæde af den. I undervisningen vil den også kunne bruges som grundbog i kirkehistoriske forløb om munkevæsenets tilblivelse.

Foruden det meget store noteapparatet er bogen forsynet med en omfattende og værdifuld bibliografi. Et lille leksikon med særlig begreber og personer er for kort – det burde enten have været udeladt eller udvidet. Der er person-, stednavne-, emne- og citatregistre, og hele bogen er gennemillustreret.

Nils Arne Pedersen